

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLYIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

QARSHI MUHANDISLIK-IQTISODIYOT INSTITUTI

"TASDIQLAYMAN"

Qarshi muhandislik-iqtisodiyot instituti

O.S.H.Bazarov

2024 yil

Ro'yhatga olindi № 03/04/008

21 iyun 2024 yil

YER TUZISH ASOSLARI

fanining

O'QUV DASTURI

Bilim sohasi:	700 000	- Muhandislik, ishlov berish va qurilish sohalari
Ta'lim sohasi:	720 000	- Ishlab chiqarish va ishlov berish sohalari
Ta'lim yo'nalishi:	60722500	- Geodeziya, kartografiya va kadastr (qurilish)

Qarshi – 2024

Fan/modul kodi Yta4205		O'quv yili 2024-2025	Semestr 8	Kreditlar 5
Fan/modul turi Tanlov		Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 6
1.	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
	Yer tuzish asoslari	90	60	150
2.	<p>I. Fanning mazmuni.</p> <p>Fanni o'qitishdan maqsad- talabalar yer resurslaridan oqilona foydalanish, yer munosabatlarini tartibga solish masalalarining turli ijtimoiy iqtisodiy farmasiyalaridagi yechilish uslublarini bilishi va yer tuzishning obyektiv jarayon sifatida paydo bo'lishi va rivojlanishining ilmiy asoslarini chuqur o'zlashtirish va ulardan yer tuzishning amaliy masalalarini yechishda foydalana olishlari uchun ko'nikma va malaka shakllantirishdir.</p> <p>Fanning vazifasi - yer munosabatlari va yer tuzishning ilmiy rivojlanishini o'rganishdan, ilm - fan yutuqlari va ilg'or tajribalarga asoslanib yer tuzishning nazariy va uslubiy asoslarini ishlab chiqishdan iboratdir.</p> <p>II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)</p> <p>II.I Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:</p> <p>1-Mavzu. Yer munosabatlari va yerdan foydalanishning nazariy asoslari</p> <p>Yer munosabatlari tushunchasi. Yer munosabatlarining rivojlanish qonuniyatlari. Yer munosabatlari va yer tuzishni rivojlantirishda davlatning o'rni.</p> <p>2-Mavzu. Feodal yer egaligi va yerdan foydalanish shakllarining vujudga kelishi va rivojlanishi</p> <p>Yer egaliklari va yerdan foydalanish shakllarining vujudga kelishi. Yer munosabatlarini shariat qonunlari bilan tartibga solish. Turkiston Ros-siyaga qo'shib olingandan keyingi yer munosabatlaridagi o'zgarishlar. Revolyutsiya arafasida O'zbekistonda agrar munosabatlarining xarakteri. Yerga egalik, yerdan foydalanish shakllari va Qishloq xo'jaligining rivojlanishi.</p> <p>3-Mavzu. 1917 yildagi yer to'g'risida "Dekret" va uning O'zbekistonda</p>			

<p style="text-align: center;">amalga oshirilishi</p> <p>Yer to'g'risidagi "Dekret"ga asosan O'zbekistondagi agrar o'zgarishlarining tavsifi.</p> <p>4-Mavzu. O'zbekistonda 1917-27 yillarda yer - suv islohatini o'tkazishga tayyorgarlik va uni o'tkazish davrida yer munosabatlari va yer tuzish</p> <p>Farg'ona vodiysi, Toshkent, Samarqand va Zarafshon viloyatlarida yer-suv islohati. 1928-1929 yillardagi agrar o'zgarishlar. Yoppasiga kollektivlashtirish sharoitida yerdan foydalanuvchilarni shakllantirish. Yerdan foydalanish huquqini beruvchi me'yoriy hujjatlar, ularning mazmuni hamda ahamiyati.</p> <p>5-Mavzu. Ikkinchi jahon urushigacha bo'lgan davrdagi agrar o'zgarishlar hamda yerdan foydalanuvchilarni shakllantirish</p> <p>O'zbekistonda yangi yerlarni o'zlashtirish. Yangi sug'oriladigan yerlarda yer tuzishning vazifalari va mazmuni. Mirzacho'l va Markaziy Farg'onada yer tuzish bo'yicha bosh loyihalar tuzish tajribalari. Tashkil etilgan kolxozlarda yer tuzish.</p> <p>6-Mavzu. Ikkinchi jahon urushidan keyingi davrlardagi yer munosabatlari va yer tuzish, 60-80 yillardagi yer munosabatlari va yer tuzish</p> <p>Kolxozlarni yiriklashtirish munosabati bilan xo'jaliklararo va xo'jalikda ichki yer tuzish. Mirzacho'lni o'zlashtirishning Bosh chizmasi ishlab chiqilishi. 1960 - 1970 yillarda yerdan foydalanish va yer tuzish. 1967 yilda qabul qilingan "Yer kodeksi". 1970 - 1980 yillarda yerdan foydalanish va yer tuzish.</p> <p>7-Mavzu. 1990 yilda "Yer to'g'risidagi" qonunning qabul qilinishi natijasida yer munosabatlari va yerdan foydalanishning o'zgarishi</p> <p>"Yer to'g'risida" qonun qabul qilinishining siyosiy hamda ijtimoiy-iqtisodiy zamini. "Yer to'g'risida"gi qonun mazmuni.</p> <p>8-Mavzu. Bozor iqtisodiyotiga o'tish davrida yer munosabatlarini yanada takomillashtirish</p> <p>Bozor iqtisodiyoti sharoitida yer munosabatlari. Yer islohati to'g'risida tushuncha, uning mazmuni va vazifalari. Yer islohatini amalga oshirishda</p>
--

yer munosabatlarini isloh qilishning zarurati. Yer islohatini chuqurlashtirish uchun huquqiy asos yaratish zarurati. 1998 yilda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi "Yer kodeksi".

9-Mavzu. Yer tabiiy resurs va ishlab chiqarish vositasi

Tabiat elementlari va tabiiy resurslar tushunchalari. Tabiiy mehnat qurollari, mehnat predmetlari, ishlab chiqarish vositalari va ularning ishlab chiqarish kuchlari rivojlanishiga ta'siri. Tabiatning asosiy tarkibiy qismlaridan biri - yer resurslaridir. Yerning tabiiy resurs, mehnat predmeti va mehnat quroli sifatida o'ziga xos xususiyatlari. Yer resurslaridan samarali, oqilona va ekologik jihatdan xavfsiz foydalanish zarurati. Foydalanish usullariga va oqibatlariga qarab tabiiy resurslarning turlarga bo'linishi: tugaydigan (qayta tiklanadigan va tiklanmaydigan) va tugamaydigan resurslar. Yerning ishlab chiqarish vositasi ekanligi to'g'risidagi ma'lumot. Uning ishlab chiqarish vositasi hisoblanishi. Yerning ishlab chiqarish vositasi sifatida boshqa ishlab chiqarish vositalaridan farqi. Yer bilan ajralmas bog'langan ishlab chiqarish vositalari. Yerdan xalq xo'jaligi tarmoqlarida foydalanishning o'ziga xos xususiyatlari.

10-Mavzu. Suv - sug'orma dehqonchilikda asosiy ishlab chiqarish vositasi

Suv yerning ajralmas bo'lagi, tabiiy resurs va ishlab chiqarishning umumiy zaruriy sharti. Ishlab chiqarish jarayonida suvning mehnat predmeti va odam uning yordamida Qishloq xo'jaligi ekinlarini o'stirib, hosil oladigan tabiiy mehnat quroliga aylanishi. Uning insoniyat moddiy faoliyatining hamma sohalarida shu tarmoqning xususiyatlariga mos keladigan har xil shakllarda qatnashishi. Suvning xalq xo'jaligi tarmoqlarida bajaradigan vazifalari. Sug'orma dehqonchilikda suv yer bilan birga ishlab chiqarish jarayonining ichki elementi bo'lib, tabiiy moddiy ishlab chiqarish vositasiga aylanadi. Ishlab chiqarish vositasi sifatida suvning uni boshqa ishlab chiqarish vositalaridan ajratib turadigan o'ziga xos xususiyatlari. Sug'orma dehqonchilik mintaqalarida yerdan va suvdan samarali foydalanishni tashkil qilish masalalarining birgalikda hal qilinishi zarurligi.

11-Mavzu. Yer tuzumi va yer islohati

Yer munosabatlari va ijtimoiy munosabatlar tushunchalari. Yerlarni taqsimlash, har xil turdagi yer egaliklari va yerdan foydalanuvchilarni

vujudga keltirish, mustahkamlash, yiriklashtirish (maydalash) va tugatish. Jamiyatning yer tuzumi tushunchasi, xo'jalik yuritish turlari va ularga mos mulkchilik turlari tizimi. Yer egaliklari va yerdan foydalanuvchilar. Hudud tushunchasi va uni tavsiflashda ishlatiladigan sifat belgilari. Hududni tashkil qilish. Ijtimoiy ishlab chiqarishda yer tuzish va uning ijtimoiy-iqtisodiy tushuncha hisoblanishi. Yer tuzishning maqsadi aniq iqtisodiy natijaga erishishdir. Iqtisodiy va yer islohatlari tushunchalari. Bozor iqtisodiyotiga o'tish uchun davlatimizda o'tkazilayotgan agrar va yer islohotlarining mohiyati. O'zbekistonning hozirgi yer tuzumining o'ziga xos xususiyatlari.

12-Mavzu. Yer resurslari va ulardan foydalanish

Respublika yer fondi to'g'risida tushuncha. Yer fondi toifalari va turlari. Yerdan oqilona foydalanish tushunchasi. Yerdan samarali foydalanish va uning unumdorligini oshirish; yerning sifatini yaxshilash uchun maxsus tadbirlar o'tkazish; Qishloq, xo'jalik yerlaridan intensiv foydalanish; Qishloq xo'jaligi uchun yangi yerlarni o'zlashtirish; tuproq, eroziyasiga qarshi kurashish; yerni xo'jasizlarcha foydalanishdan va sifati pasayishidan muhofaza qilish; Yerni muhofaza qilish tushunchasi. Yerdan oqilona foydalanishni va muhofaza qilishni tashkil qilish yer tuzishning asosiy vazifasi ekanligi va bu ishlarining ilmiy asoslangan yer tuzish loyihalari yordamida amalga oshirilishi. Yerning sifatini yaxshilash va undan intensiv foydalanish bilan bir qatorda Qishloq xo'jaligi uchun yangi yerlarni o'zlashtirish va buzilgan yerlarni tiklashning ahamiyati. Yerni muhofaza qilish bo'yicha huquqiy tadbirlar.

13-Mavzu. Yer tuzishning rivojlanish qonuniyatlari

Yer tuzish jamiyatning ijtimoiy ehtiyojlariga va ishlab chiqarishning doimiy o'zgarib turuvchi sharoitiga moslab yerdan foydalanishni tashkil qiladigan hamda hududlarni tuzish bilan shug'ullanadigan obyektiv rivojlanib boradigan jarayon ekanligi. Yer tuzishning asosiy rivojlanish qonuniyatlari. Yer tuzish barcha ijtimoiy ishlab chiqarish usullarining tarkibiy qismidir. Yer tuzishning davlat maqomi to'g'risida. Vatanimiz xalq xo'jaligining rivojlanish bosqichlari yer tuzishning ham rivojlanish bosqichlaridir.

14-Mavzu. Yer tuzish tushunchasi, mazmuni va vazifasi

Yer tuzish tushunchasi, uning murakkab va har xil turdagi davlat

tadbirlari tizimi ekanligi. Yer to'g'risidagi qonunga asosan yer tuzishning umumiy va aniq vazifalari, mohiyati, iqtisodiy ma'nosi, huquqiy, ekologik va texnik asoslari hamda umumiy tarkibi. Yer tuzishda yer kadastri va yerdan foydalanishga aloqador boshqa tadbirlar natijalari va ma'lumotlaridan foydalanish.

15-Mavzu. Yer tuzish turlari va tamoyillari (prinsiplari)

Yer tuzishning turlari. Ularning bir biridan farqi va o'xshashligi. Xo'jaliklararo yer tuzishning maqsadi, vazifalari va mazmuni. Qishloq xo'jaligida va xalq xo'jaligining boshqa tarmoqlarida o'tkaziladigan xo'jaliklararo yer tuzishning maqsadi, vazifalari va mazmuni. Har xil mintaqalarda joylashgan va har xil ixtisoslikdagi xo'jaliklar hududlarini tashkil etishning o'ziga xos xususiyatlari. Yer tuzish tamoyillari tushunchasi. Yer tuzishning asosiy tamoyillari, ularning mazmuni va ahamiyati.

16-Mavzu. Yer tuzishda hisobga olinadigan iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlar

Iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlar tushunchasi. Iqtisodiy sharoitlarning yer tuzishga ta'siri va ularni hisobga olish usullari. Yer tuzishda hisobga olinadigan iqtisodiy omillar. Yer tuzishda hisobga olinadigan ijtimoiy sharoitlar tarkibi va ularning yerdan foydalanishni hamda ishlab chiqarishni tashkil etishga ta'siri. Yer tuzish samaradorligi turlari. Yer tuzishni iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik jihatdan asoslash zarurati. Yer tuzish loyihalarini asoslashda foydalaniladigan iqtisodiy va ijtimoiy ko'rsatkichlar tizimi.

17-Mavzu. Yer tuzish tizimi

Mamalakatimiz yer tuzish tizimi tarkibi va vazifalari. Yer tuzish chizmasi (sxemasi), loyihasi va ishchi loyihasi tushunchalari. Ularning bir-birlaridan farqi, orasidagi bog'liqligi va bajaradigan vazifalari. Yer tuzish loyihalarini ishlashda amal qilinadigan asosiy tamoyillar. Yer tuzish jarayonida bajariladigan ishlar. Yer tuzish loyihalarining asosiy tarkibiy qismlari. Loyiha hujjatlari tarkibi. Loyihani hayotga tadbiiq qilish va mualliflik nazorati. Yer tuzish xizmati tarkibi va bajaradigan vazifalari. Yer tuzish bo'yicha davlat loyiha instituti tuzilishi va bajaradigan ishlari.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar.

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Yer munosabatlari va yerdan foydalanishning nazariy asoslari. Feodal yer egaligi va yerdan foydalanish shakllarining vujudga kelishi va rivojlanishi.
 2. Oktabr inqilobi arafasida O'zbekistonda yer munosabatlari shakllanishi. Yer to'g'risidagi 1917 yil Oktabr oyida qabul qilingan "Dekret" va uning O'zbekistonda amalga oshirilishi.
 3. O'zbekistonda 1917-1927 y. yer - suv islohatini o'tkazishga tayyorgarlik va uni o'tkazish davrida yer munosabatlari va yer tuzish.
 4. Ikkinchi jahon urushigacha va undan keyingi davrdagi agrar o'zgarishlar hamda yerdan foydalanuvchilarni shakllantirish.
 5. O'zbekistonda 1967 yilda qabul qilingan "Yer kodeksi", "Yer to'g'risida"gi (1990 y.) qonunning qabul qilinishi natijasida yer munosabatlari va yerdan foydalanishning o'zgarishi.
 6. Bozor iqtisodiyoti sharoitida yer munosabatlarini yanada takomillashtirish.
 7. Yer tabiiy resurs va ishlab chiqarish vositasi.
 8. Suv - sug'orma dehqonchilikda asosiy ishlab chiqarish vositasi.
 9. Yer tuzumi va yer islohati.
 10. Yer resurslari va ulardan foydalanish.
 11. Yer tuzishning tarixiy tajribasi va undan foydalanish.
 12. Yer tuzishning rivojlanish qonuniyatlari.
 13. Yer tuzish tushunchasi, mazmuni va vazifasi.
 14. Yer tuzish turlari va tamoyillari.
 15. Yerning yer tuzishda hisobga olinadigan xususiyatlari va hududning tabiiy sharoiti.
 16. Yer tuzishda hisobga olinadigan iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlar.
 17. Yer tuzish tizimi.
 18. Yer tuzish fani va uning rivojlanishi.
- Amaliy mashg'ulotlar multimediyaga qurilmalari bilan jihozlangan auditoriyada har bir akademik guruhga alohida o'tiladi. Mashg'ulotlar faol va interfaol usullar yordamida o'tiladi. "Keys stadi" texnologiyasi ishlatiladi, keys mazmuni o'qituvchi tomonidan belgilanadi. Ko'rgazmali materiallar va axborotlar multimediyaga vositalari yordamida uzatiladi.

	<p>III.I. Laboratoriya ishlarini tashkil etish bo'yicha ko'rsatmalar. Fan bo'yicha laboratoriya ishlari namunaviy o'quv rejada ko'zda tutilmagan.</p> <p>III.II Kurs ishini tashkil etish bo'yicha uslubiy ko'rsatmalar. Fan bo'yicha kurs ishlari namunaviy o'quv rejada ko'zda tutilmagan.</p> <p>IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular: - O'zbekiston Respublikasining "Yer kodeksi"; - O'zbekiston Respublikasining "Dehqon xo'jaligi to'g'risida"gi qonuni; - O'zbekiston Respublikasining "Fermer xo'jaliklari to'g'risida" gi qonuni; - O'zbekiston Respublikasining "Suv va suvdan foydalanish to'g'risida" gi qonuni. Mustaqil o'zlashtiriladigan mavzular bo'yicha talabalar tomonidan referatlar tayyorlash va uni taqdimot qilish tavsiya etiladi.</p>
3.	<p>V.Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: "Yer tuzish asoslari" fanini o'zlashtirish jarayonida amalga oshiriladigan masalalar doirasida bakalavr : -yer fondi va yer tizimi, yer tuzishning rivojlanish qonuniyatlari, mazmuni va vazifalarini, yer tuzishning shakllari va tamoillarini, yer tuzishda hisobga olinadigan xususiyatlari tabiiy, iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlari. O'zbekistonda yer tuzish va yer munosabatlarining yuzaga kelishi va davlat tomonidan tartibga solinishini <i>bilishi kerak</i>: -yer fondi toifalarini aniqlash bo'yicha, yer tuzishning mazmuni va vazifalari, tamoillari, shakllari va turlarini aniqlash bo'yicha, yer tuzishda yerning xususiyatlari, tabiiy, iqtisodiy va ijtimoiy sharoitlarini hisobga olish bo'yicha, yer munosabatlari rivojlanishining bosqichlarini farqlash bo'yicha ko'nikmalarga <i>malakaga ega bo'lishi kerak</i>.</p>
4.	<p>VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar(mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash;

	<ul style="list-style-type: none"> • taqdimotlarni qilish; • individual loyihalar; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.
5.	<p>VII. Kreditlarni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.</p>
6.	<p>Asosiy adabiyotlar: 1) Avezboyev S, Volkov S.N. «Yer tuzishning ilmiy asoslari».-T Yangi asr avlodi», 2002 y 2) Avezboyev S., Karaboyeva T. «Yer tuzish» T.- «ToshDAU» 2005. 3) Tolipov G.A. va boshqa. - "O'zbekiston Respublikasi yer kadastri". - T. 1994 4) Yer tuzish (ma'ruza matnlari) T. ToshDAU 2003 y.</p> <p>Qo'shimcha adabiyotlar 1) Avezbayev S, Troiskiy V.P.Yer tuzishning ilmiy asoslari (uslubiy qullanma) - Toshkent TIIMSX, 1996-70 b 2) .www.Ziyonet 3) www/colibri.ru</p>
7.	<p>Fan dasturi Qarshi muhandislik-iqtisodiyot institutining kengashida ko'rib chiqildi va kengashning 2024 yil _____ -sonli majlis bilan tasdiqlandi.</p>
8.	<p>Fan/ modul uchun ma'sullar: N.Irnazarova- QarMII, "Geodeziya, kadastr va yerdan foydalanish" kafedrasida dotsent</p>
9.	<p>Taqrizchilar: S. To'rayev. – Kadastr agentligi Qashqadaryo viloyati boshqarmasi boshliq o'rinbosari K.Xujakeldiyev. – QarMII, "Geodeziya, kadastr va yerdan foydalanish" kafedrasida dotsenti</p>